

V L A A M S P A R L E M E N T

Zitting 2005-2006

21 juni 2006

GEDACHTEWISSELING

over de impact van e-cultuur op het cultuurbeleid en de cultuurconsument

VERSLAG

**namens de Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media
uitgebracht door de heer Steven Vanackere**

Samenstelling van de commissie:

Voorzitter: de heer Dany Vandenbossche.

Vaste leden:

de heren Erik Arckens, Johan Deckmyn, Werner Marginet,
mevrouw Marie-Rose Morel, de heer Jurgen Verstrepen;

de heren Carl Decaluwe, Stefaan De Clerck, Steven Vanackere,
Johan Verstreken;

de heer Jean-Marie Dedecker, mevrouw Margriet Hermans,
de heer Herman Schueremans;

de heer Bart Caron, mevrouw Els Robeyns, de heer Dany
Vandenbossche.

Plaatsvervangers:

de dames Hilde De Lobel, Marijke Dillen, de heren Pieter
Huybrechts, Freddy Van Gaever, Frans Wymeersch;

de dames Vera Jans, Sabine Poleyn, Tinne Rombouts, de heer
Johan Sauwens;

mevrouw Patricia Ceysens, de heren Marnic De Meulemeester,
Sven Gatz;

mevrouw Michèle Hostekint, de heren Jan Roegiers, André
Van Nieuwkerke.

Toegevoegde leden:

de heer Jos Stassen;

de heer Kris Van Dijck.

INHOUD

Blz.

I. Uiteenzetting door mevrouw Debbie Esmans, ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, beleidsdomein Cultuur, Jeugd, Sport en Media, afdeling Beleid, en de heer Dirk De Wit, medewerker van het Digitaal Platform van de steunpunten audiovisuele kunsten (IAK) en beeldende kunsten (IBK).....	4
II. Vragen van de commissieleden en antwoord van de sprekers	10

DAMES EN HEREN,

De Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media organiseerde op 4 mei 2006 een gedachtewisseling met mevrouw Debbie Esmans en de heer Dirk De Wit over e-cultuur, en de gevolgen ervan voor het cultuurbeleid en de cultuurconsument.

I. UITEENZETTING DOOR MEVROUW DEBBIE ESMANS, MINISTERIE VAN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP, BELEIDSDOMEIN CULTUUR, JEUGD, SPORT EN MEDIA, AFDELING BELEID, EN DE HEER DIRK DE WIT, MEDEWERKER VAN HET DIGITAAL PLATFORM VAN DE STEUNPUNTEN AUDIOVISUELE KUNSTEN (IAK) EN BEELDENDE KUNSTEN (IBK)

Mevrouw Debbie Esmans: Onder e-cultuur verstaan we de verschuivingen en de veranderingen die plaatsvinden op het vlak van het maken, verspreiden en bewaren van cultuur en het deelnemen eraan, onder invloed van de technologie en de netwerk- en kennismaatschappij waarin we leven.

De presentatie van vandaag past in het beleidsvoorbereidende traject e-cultuur dat gericht is op visieontwikkeling, communicatie en sensibilisering. Hier kom ik later nog op terug. De presentatie biedt een introductie in het onderwerp, kaart het potentieel en het belang van een integrale visie en een integraal beleid aan en wil cultuur aanbrengen als een belangrijke speler en partner op dit vlak. De presentatie is als volgt opgebouwd: voorbeelden van netwerkcultuur, omgevingsanalyse, voorbeelden van e-cultuur, voorwaarden en strategische uitdagingen.

De heer Dirk De Wit: De netwerkcultuur ontstond spontaan in de jaren negentig, dat wil zeggen zonder steun van de overheid en buiten culturele en sociale instituten om. Kenmerk is dat mensen zichzelf organiseren en in het netwerk de instrumenten vinden om zelf te publiceren, kennis en informatie op te zoeken en te delen met anderen. De 'weblog' vormt een voorbeeld. Iedereen wordt zijn eigen uitgever en alle media komen erin aan bod: tekst, foto en beeld. In Nederland worden er 500.000 weblogs geteld. 'Podcasten' betekent opnamen op de eigen mp3-speler uitzenden via het net, waardoor iedereen zijn eigen radiozender kan maken. Een ander bij jongeren en fotografen populair voorbeeld is 'flicker', een gemeenschappelijk platform om foto's te posten. Men kan daarop

ook zijn eigen portfolio maken. De gebruikers kunnen een idee geven van hun thema's door hun foto's en reeksen zelf te indexeren of 'taggen'.

Rond het opbouwen en delen van kennis en cultuur ontstaan ook nieuwe gemeenschappen zoals Wikipedia, een complete, rechtenvrije, open encyclopedie op het web. Het wordt vrij opgebouwd en beheerd door een collectief van auteurs. Iedereen beschikt over kennis die men kan bijdragen aan de gemeenschappelijke kennisopbouw. Men kan ook bijsturen: de idee van collegiale toetsing. Iedereen kan artikels – taalkundig en inhoudelijk – toevoegen en ingrijpen in bestaande. Alle veranderingen worden gearchiveerd. Iedereen die publiceert in Wikipedia doet dat onder de licentie Free Documentation Licence, waardoor men meteen de toestemming geeft aan anderen om erop voort te werken en de artikels in een non-profitomgeving te gebruiken (onderwijs of verenigingsleven).

Een ander voorbeeld van een zelfgestuurde cultuurgemeenschap is de 'Open Source Software'. Gebruikers ontwikkelen zelf software. De opbouw en verbetering gebeuren volgens de principes van Wikipedia. Voorwaarde is dat de broncode open is, dus leesbaar. Er zit ook een speciale licentie aan vast, die wijzigingen en publiek maken toestaat. Wat is de rol van de overheid? In het buitenland promoten overheden het gebruik van die Open Source Software in publieke diensten. Vrij betekent niet dat die software gratis is, maar wel dat men ervan uitgaat dat software een instrument is dat men zelf moet kunnen aanpassen en uitbouwen naargelang de eigen behoeften en noden.

Samengevat zijn het in fenomenen als Wikipedia de gebruikers die initiëren. Cultuur en kennis worden gezien als bouwstenen die voor iedereen toegankelijk moeten zijn om erop verder te werken. Samenwerking heeft ook nood aan methodes, moderatie en protocols.

Een laatste voorbeeld heet de 'long tail'. Dit gaat over een nieuw distributiemodel. In de traditionele distributie zijn enkele populaire producten veelvuldig aanwezig in de kanalen en worden ze ook nadrukkelijk gepromoot in de media, waardoor er minder plaats is voor nicheproducten. Voor bepaalde culturele creaties met een kleiner publiek wegen de kosten van stock, promotie, vervoer en kleinhandel niet op tegen de verwachte opbrengst. In de internetcultuur zijn die kosten veel lager en kan men dus in principe oneindig veel aanbieden. Een voorbeeld vormt Ama-

zon.com, de online shop voor boeken, AV-materiaal en multimedia. De omzet van alle nicheproducten samen blijkt groter te zijn dan die van de populaire producten samen. Tegelijk ziet men een verschuiving van massamedia die zich richten op de gemiddelde consument naar media die een veel grotere diversiteit toelaten.

De netwerkcultuur situeert zich duidelijk in de netwerkmaatschappij en kenniseconomie. Hoe gaat cultuur om met die actieve en explorerende deelnemers, met kunstenaars die zelf hun eigen platform opzetten, met de nieuwe distributiemodellen, met de idee van levend geheugen?

Mevrouw Debbie Esmans: Waar wij voor pleiten is een integrale visie op en een integrale aanpak van cultuur en ICT. Met integraal bedoelen wij een aanpak en visie op alle culturele sectoren én aanverwante domeinen als onderwijs, media en innovatie, maar ook ten aanzien van het technologische kader.

Er zijn al voorbeelden van een integrale visie in het buitenland. In Nederland maakte men eerst aparte beleidsnotities over Digitale Content en Digitalisering Cultureel erfgoed. Later werd de beweging gemaakt naar een integrale visie die vorm kreeg in de e-cultuurnota: van i naar e. In het Verenigd Koninkrijk bestaan al beleidsinstrumenten zoals de ‘unit Combined Arts’.

In 2004 haalden wij de auteurs van de Nederlandse e-cultuurnota naar Vlaanderen voor een presentatie voor steunpunten, raad van cultuur, de administratie en het voormalig kabinet. De thematiek werd voorts opgenomen in de regeerbijdrage en kreeg een plaats in de beleidsnota Cultuur 2004-2009, waarin de intentie wordt geformuleerd om de eerste bouwstenen te leggen voor een integraal beleid op dit vlak.

Een beleidsvoorbereidend traject met betrekking tot e-cultuur in Vlaanderen werd opgestart in samenspraak met het kabinet Cultuur. De coördinatie wordt waargenomen door het departement CJSM in samenwerking met het Digitaal Platform (IAK/IBK). Het traject heeft twee hoofddoelstellingen: in beeld brengen wat e-cultuur betekent voor de culturele sectoren, het cultuurbeleid en – bij uitbreiding – dat van de hele Vlaamse Regering, en communicatie en sensibilisering. Dit laatste punt betekent dat wij visibiliteit willen geven aan het thema, een draagvlak willen creëren en willen oproepen tot verder debat. Eén spoor is gericht naar onze eigen culturele sectoren, een ander

naar aanverwante domeinen, in het bijzonder media en onderwijs. Het proces werd opgestart begin 2005. De focus ligt op een beleidsvoorbereidend document en presentaties.

De inhoud van het beleidsvoorbereidend document is: het uitwerken van een concept en visie op e-cultuur in Vlaanderen; het in kaart brengen van de stand van zaken en de noden; een aanzet geven tot beleidsaanbevelingen waaraan we de oproep willen verbinden tot verdere uitwerking. Er zijn verschillende actoren betrokken, zowel uit de administratie en als experts uit de steunpunten en de universiteiten. We verwachten met een resultaat naar buiten te komen tegen het najaar van 2006.

E-cultuur komt niet tot stand in een vacuüm. Er zijn tal van aanknopingspunten in de omgeving, zowel internationaal als in Vlaanderen zelf. Op internationaal vlak heeft de Unesco al een aantal initiatieven lopen. Ik noem het programma ‘Information for All’, het programma rond ‘e-heritage’ en de activiteiten rond ‘Digital Arts’. Europese initiatieven passen onder meer in de Lissabon-strategie, met de diverse e-Europe-actieplannen en het recente i2010 initiatief. Binnen de derde prioriteit van i2010 staat de Europese digitale bibliotheek centraal. Er kwam een mededeling vanwege de Europese Commissie op 30 september 2005 en inmiddels werd een ‘High Level Expert Group’ opgericht, die zich onder meer buigt over het EU-copyright. Europa ging ook een aantal financiële verbintenissen aan om dit waar te maken, maar verwacht van de lidstaten dat zij hun collecties digitaliseren en ontsluiten.

Europa keurde ook tal van resoluties over dit onderwerp goed die deelaspecten van e-cultuur aankaarten, gaande van multimedia, de sociale dimensie van de informatiemaatschappij, de conservering en opwaardering van het Europese cinematografische erfgoed, cultuur en kennismaatschappij, de inhoud van interactieve media, e-toegankelijkheid, tot de deponering van cinematografisch werk.

Daarnaast zijn er nog tal van verschillende Europese initiatieven en netwerken. Eén daarvan is het netwerk opgericht naar aanleiding van de beginselen van Lund. Europa erkent daarin het belang van de ontsluiting van het culturele erfgoed voor het collectieve geheugen en als input voor de content-industrieën. Na een eerste Lundactieplan werd in november 2005 het ‘Dynamic Action Plan’ goedgekeurd. De informele ‘National Representatives Group’, waaraan ook

Vlaanderen deelneemt, zorgt voor de opvolging. De concrete realisatie verloopt via Europese projecten zoals Minerva en zijn mogelijke opvolger Minerva EC (in het kader van het eContentplus-programma).

Europa kent ook verschillende subsidieprogramma's. Als voorbeeld noem ik eContentplus, dat expliciet melding maakt van culturele en educatieve content. Het eContentplus programma is opnieuw geen digitaliseringsprogramma, maar veeleer een poging om reeds gedigitaliseerde content op te waarderen, bijvoorbeeld door meertaligheid of multiculturaliteit.

Vlaanderen is in Europa voor dit onderwerp beleidsmatig aanwezig in NRG en het Minerva-project. De culturele sectoren zijn overwegend afwezig in Europese programma's en netwerken. Dit heeft te maken met een gebrek aan gecoördineerde informatie, met een algemene structurele achterstand van de sectoren op dit vlak en met de schaalgrootte van vele organisaties in Vlaanderen. Voor sommige instellingen is de opmaak van een project alleen al een te grote kost.

In Vlaanderen is er – voor wat e-cultuur betreft – algemeen een nood aan kennisopbouw en kennisdeling, visie, coördinatie, structurele investeringen, internationale inbedding enzovoort. Er is sprake van een achterstand op het vlak van de implementatie van e-cultuur. Cultuur is nog geen echte speler in de ontwikkeling van de informatie- en kennismaatschappij hoewel zij wel degelijk dat potentieel heeft.

Dat neemt niet weg dat er in Vlaanderen al concrete initiatieven zijn zoals de VRT-plannen inzake digitale televisie, digitale themazenders en een digitaal archief, waarbij ook Cultuur vragende partij is voor samenwerking met het oog op het creëren van een meerwaarde voor beide partijen. Er is ook het Vlaams Innovatiefonds. Via het nieuwe Cultuurinvest wordt alvast een link uitgebouwd. Ook het Interdisciplinair Instituut voor Breedbandtechnologie (IBBT) biedt mogelijkheden voor cultuur. Er zijn al projecten die culturele actoren betrekken of een materie onderzoeken die voor hen van groot belang is. De vraag is hoe we nieuwe projecten vormgeven en welke in aanmerking komen. Is het denkbaar dat cultuur op termijn een apart domein wordt binnen het IBBT en dat het model als het ware hergemodelleerd wordt volgens noden en schaal van cultuur? Of kan het IBBT een dienstverleningsfunctie uitoefenen met zijn grote serverruimte?

Recent wetenschappelijk onderzoek leert het volgende over e-cultuur in Vlaanderen. PACKED stelde vast dat de videocollectie zeer rijk is, maar weinig geïnventariseerd. Een inhaalbeweging is nodig, evenals centralisering met het oog op efficiëntie en kostenbesparing, bijvoorbeeld voor reiniging, restauratie en overzetten van materiaal.

Het onderzoek van Re-Creatief over cultuurcentra, musea en bibliotheken stelde vast dat de computer duidelijk de meest ingeburgerde ICT is. Maar 40 percent van de computers is niet surfklaar. De aanwezige software blijft basaal, de ingeschatte computerdeskundigheid is laag en minder dan de helft van de culturele instellingen beschikt over eigen website. Interactieve en participatieve internettoepassingen zijn weinig bekend. Men gelooft in de mogelijkheden van ICT, maar het ontbreekt aan kennis en visie op dit vlak. Ook aan de kwaliteiten op het vlak van vormgeving en gebruiksvriendelijkheid is nog werk aan de winkel. De websiteanalyse geeft een soortgelijk beeld. De websites worden vooral gebruikt voor het verstrekken van praktische info, maar weinig voor interactieve of participatieve mogelijkheden.

Virtuele cultuurparticipatie betekent in het onderzoek van Re-Creatief Vlaanderen in de eerste plaats informatie opzoeken over cultuur, daarna virtuele cultuurbeleving, ten slotte culturele productverwerking. In Vlaanderen blijkt de virtuele participatiegraad voor populaire cultuur verrassend hoog, maar voor de kunsten zeer laag, maar dat kan mede liggen aan het beperkte aanbod. Er is een grote overlapping tussen reële participatie en virtuele participatie, maar er is ook een groep die enkel virtueel participeert. Er zijn effecten van leeftijd, opleiding en gender. Vooral hoog opgeleide jonge mannen participeren virtueel. De studie concludeert dat er momenteel vooral perspectieven zijn voor verhoging en verdieping van cultuurparticipatie, minder voor verbreding, al is de internetkloof duidelijk niet statisch en ontslaat dat de diverse actoren niet om initiatieven te ontwikkelen die verbreding kunnen bewerkstelligen.

Uit het onderzoek 'Beleidsvisies voor digitaal erfgoed in Vlaanderen' luidde de conclusie dat er vooral nood is aan expertise, het opzetten van goede praktijken, interdisciplinaire projecten en een beleid op het vlak van digitale duurzaamheid.

Een laatste verkennende studie onderzocht de mogelijkheden rond e-cultuur en breedband. Ook daar is nood aan verdere kennisopbouw en een inhaalbewe-

ging. Voorts is er de vraag hoe men kan aansluiten op andere publieke netten en welke modellen daar kunnen ontwikkeld worden. Er is zeker ook nood aan de ontwikkeling van technologische kennis, ervaring en goede voorbeelden.

De heer Dirk De Wit: Ik zal enkele voorbeelden geven uit verschillende sectoren. Op basis daarvan zal ik enkele kenmerken bespreken en een aantal voorwaarden formuleren.

Een eerste voorbeeld komt uit de archiefsector. Het betreft een project van het Amsterdams Historisch Museum. Het is ontstaan omdat de Nederlandse overheid aan musea vroeg om minder aanbodgericht te werken en om meer aandacht te schenken aan interactie tussen de collectie en het publiek. Het museum digitaliseert de collectiestukken die te maken hebben met Amsterdam Oost; een oude volkswijk en vandaag een etnisch zeer diverse wijk. Het gaat om stadsgezichten, stadskarten, objecten, foto's, interieurstukken enzovoort. Bewoners kunnen zelf hun eigen verhalen koppelen aan de archiefstukken. Andere bewoners kunnen daarop reageren. Alle verhalen worden geordend per wijk of per thema.

De verhalen komen niet vanzelf. Het museum heeft samengewerkt met een wijkvereniging die actief op zoek gaat naar verhalen. Er worden computers ter beschikking gesteld. Bewoners worden geholpen om met computers om te gaan en om hun verhalen op te laden. Die wijkvereniging staat ook in voor het beheer en de controle van de digitale bijdragen. Er wordt actief verder gewerkt met de verhalen in de wijkkranten of radioprogramma's. Het museale en wetenschappelijke perspectief op de collectie wordt op deze wijze verruimd met het perspectief van bewoners. Er wordt een contactzone gecreëerd tussen het wetenschappelijke perspectief en individuele geschiedenissen.

Het is ook een project van culturele diversiteit. In de wijk wonen ook nieuwkomers, die andere verhalen koppelen aan de collectiestukken dan de Nederlandse bewoners.

Er wordt samengewerkt met andere instellingen. Het museum heeft contact opgenomen met andere collecties voor verdere samenwerking.

Het museum krijgt dankzij het project een andere rol. Er worden andere perspectieven, namelijk die van de bewoners, gefaciliteerd. De publiekswerking is

een soort tweerichtingsverkeer. Het museum draagt voorts bij tot de digitale geletterdheid van de bewoners. Bovendien wordt aan ontwikkeling gedaan: er werd speciale software ontwikkeld om dit initiatief mogelijk te maken.

Een tweede voorbeeld is het 'Creative Archive' van de BBC. De BBC digitaliseert archiefmateriaal waarop ze zelf rechten heeft. Het wordt aangeboden aan gebruikers. Het wordt vrijgegeven op basis van specifieke licenties. De licentie geeft aan wat er precies mogelijk is: consulteren, downloaden of ook bewerken en opnieuw publiceren.

Het televisiearchief wordt beschouwd als erfgoed. De BBC speelt in op de netwerkcultuur.

De BBC doet geen economisch verlies. Ze behoudt immers de commerciële rechten op het materiaal. De gebruikers doen er echter hun voordeel bij. Een leraar kan bijvoorbeeld een stuk van een televisie- of radioprogramma gebruiken om een les te illustreren. De leerlingen kunnen het materiaal gebruiken voor hun weblogs. Zolang het een niet-commerciële omgeving betreft, kan het materiaal worden aangewend.

Een ander voorbeeld heeft betrekking op de bibliotheeksector. Bibliotheken vragen zich af wat nog hun rol is in een tijd waarin zo veel informatie digitaal beschikbaar is. Bibliotheken hebben wel degelijk nog een rol. Hun taak bestaat erin om gebruikers te helpen en te adviseren hoe ze content kunnen vinden en hoe ze er gebruik van kunnen maken.

Bibliotheken zijn op zoek naar mogelijkheden om de digitale content ook thuis aan te bieden. Bij het project 'Digileen' van de Centrale Bibliotheek van Rotterdam wordt samengewerkt met zeven platenlabels. Via dit project kan elke Nederlander thuis bepaalde muziekstukjes gratis beluisteren. Ze kunnen dit maximaal twintig keer gedurende een week doen. De commerciële sector lijdt hierdoor geen verlies. Er bestaat een vermoeden dat wie digitaal in contact komt met muziek, de muziek later ook zal kopen.

Ook cultuurhuizen en cultuurcentra zitten niet stil. De Vooruit heeft een project met als naam 'Virtual Arts Center of the Future'. Er wordt een portaalsite opgezet voor cultuur. Op een driedimensionaal digitaal platform krijgen kunstenaars de kans om digitale interactieve kunst te maken. Er is bovendien ruimte voor lokale 'communities' die actief zijn in muziek, beeldende kunst en cultuur.

In het digitaal platform wordt een ‘customer relationship management’ ingebouwd die een veel meer gepersonaliseerde communicatie met het publiek moet toelaten. Het hele gebouw wordt ‘wireless’ gemaakt.

De ontwikkelingsprojecten, die volop in ontwikkeling, maar nog niet zichtbaar, zijn, worden mogelijk gemaakt door een samenwerking tussen Cultuur, de bedrijfswereld, de universitaire wereld en het IBBT.

Een ander voorbeeld is de Ancienne Belgique. De AB is recent gestart met het live uitzenden van concerten. De concerten kunnen later in de archieven worden beluisterd. Het project is vooral bedoeld om jonge groepen te promoten. Er is geen sprake van concurrentie met de zaalconcerten. Het gaat om een complementair aanbod. Het is een manier om te zoeken naar nieuwe publieken die zich vooral online manifesteren. Zij koppelen interactieve modules aan de uitzendingen. Gebruikers kunnen feedback geven en in discussie treden met andere gebruikers. De Ancienne Belgique is hiermee gestart omdat er sinds de jaren negentig veel artiesten hun eigen platform hebben, die heel populair zijn bij jongeren zoals bijvoorbeeld ‘MyPlace’.

Een ander voorbeeld komt uit de sociaal-artistieke sector, namelijk het project ‘Brussel behoort ons toe’. Het betreft een stadsproject waarbij bewoners elkaar kunnen interviewen en het gesprek kunnen opnemen. Alle gesprekken werden gedigitaliseerd en op een website geplaatst. Deze gesprekken hebben een enorm potentieel voor koppeling aan andere Brusselse projecten. Gebruikers kunnen er hun eigen commentaar aan toevoegen.

Nog een ander voorbeeld komt uit het sociaal-cultureel werk. Jeugd en Stad heeft het project ‘De Lege Doos’ opgestart. Het gaat om een platform waar verschillende Brusselse jeugdverenigingen en -werkingen aan deelnemen. De bedoeling is om te werken rond vijf thema’s die typisch zijn voor jeugd: ontmoeting, spel, informatie, cultuur en inspraak. De jongeren kunnen er bijdragen aan leveren. De band tussen jeugdwerkingen wordt hierdoor versterkt. Jongeren krijgen de kans om met multimedia in contact te komen.

Een ander voorbeeld komt uit de sector van de kunsten. ‘The Endless Forest’ werd door het Vlaams Audiovisueel Fonds gesteund. Het gaat om een game in de vorm van een bos. Alle dieren, situaties en

objecten worden ontwikkeld op basis van suggesties van de gebruikers via een online forum.

In het Kunstendecreet werden er heel wat werkplaatsen gesteund die zich toespitsen op de relatie tussen kunst, nieuwe media en technologie. Er worden niet alleen creaties gemaakt met de nieuwe media, maar er worden ook ‘tools’ ontwikkeld. Deze tools worden op de websites ter beschikking gesteld en uitgebreid gedocumenteerd, zodat de gebruiker een beter beeld krijgt waar de interactieve kunst over gaat. Alle processen worden zichtbaar gemaakt op de websites.

Ook de omroepen laten zich inspireren door de netwerkcultuur. Zo heeft ‘één’ onlangs het project 16+ opgezet. Het komt tegemoet aan creatieve jongeren. Ze krijgen een platform om hun eigen films, teksten en geluidsopnames te publiceren. Anderen kunnen er commentaar aan toevoegen. Het project komt tot stand in samenwerking met Studio Brussel en Maks. De technologie werd ontwikkeld door het IBBT.

De omroepen spelen ook met de idee van digitale kanalen, als meerwaarde om specifieke culturele content beschikbaar te maken. VPRO heeft het digitaal themakanaal ‘Holland Doc’ opgestart. Het heeft betrekking op documentaires. Zowel nieuwe als archieffilms komen aan bod. Het themakanaal kan bezocht worden via digitale aanbieders of via het net. De digitale themakanalen zoeken actief naar relaties met vertoners en festivals, om zoveel mogelijk bezoekers te krijgen.

De omroepen willen iets doen met de actieve gebruikers. Ze zorgen voor een gemeenschappelijk platform voor de ‘communities’. Ze proberen om via de digitale kanalen een meer diverse en rijke content aan te bieden.

In de digitale omgeving bestaan er heel wat mogelijkheden voor synergie tussen cultuur, omroepen en onderwijs. Een voorbeeld is het BBC-programma ‘How Art Made the World’. Het gaat om een reeks over wereldbeelden in de kunst. De televisiereeks wordt gekoppeld aan musea die in dezelfde periode tentoonstellingen organiseren over hetzelfde thema.

De BBC, de musea en het onderwijs hebben samen gewerkt om rond dit programma een educatieve website op te zetten.

Een ander interessant voorbeeld is het project ‘The Unteachables’ van Channel 4. Het gaat over jongeren,

onderwijs en onderwijsproblemen. In verschillende steden kregen videoworkshops die werken met jongeren de opdracht om filmpjes te maken. De jongeren geven daarin hun visie op het onderwijs. Sommige van deze clips werden opgenomen in de televisiereeks. Alle clips zijn beschikbaar op de website.

Op de zeer uitgebreide educatieve websites staan weblogs van leerlingen en leerkrachten, en zijn er voorbeelden van alternatieve leervormen.

Uit deze voorbeelden blijkt ook dat de omroepen niet enkel hun eigen aanbod digitaliseren, maar ook opdrachten geven aan culturele organisaties. Ze smeden samenwerkingsverbanden met culturele organisaties. Het onderwijs is een belangrijke partner. Niet alleen bij het aanleveren van materiaal, maar ook voor een actieve omgang met het publiek.

Welke eigenschappen van e-cultuur kunnen uit dit alles afgeleid worden? We hebben te maken met een heel ander soort toegang: altijd en overal, rechtstreeks en veel meer materiaal kan beschikbaar gesteld worden.

Er is ook sprake van een ander soort content. In een digitale omgeving kan veel meer digitale content beschikbaar gemaakt worden. Dit kan gebeuren via verschillende media: tekst, beeld en geluid. Contents tussen instituten kunnen met elkaar verbonden worden.

Het gaat ook om een ander soort participatie. De gebruiker consulteert niet alleen, maar exploreert ook, geeft feedback en maakt zelf verbindingen. De gebruiker creëert zelf.

Mevrouw Debbie Esmans: Het verhaal komt niet zomaar tot stand. Er moeten een aantal voorwaarden vervuld worden. Een en ander heeft te maken met de beschikbaarheid van infrastructuur, van geconnecteerd materiaal, van bandbreedte. Het heeft ook te maken met de beschikbaarheid van content.

Er bestaat een nood aan open content en rechtenbeheer, die het gebruikers mogelijk maken om aan de slag te gaan.

Een en ander heeft ook te maken met ontwikkeling en innovatie van tools en intelligente zoeksystemen.

Er is nood aan mediageletterdheid. Dit gaat verder dan de technische omgang met het materiaal. Er is

nood aan een kwaliteitsvolle, kritische omgang met de media.

Een andere voorwaarde is duurzaamheid. Niet alleen duurzame content, maar ook duurzaam beheer van de content en duurzame technologie.

Het gaat ook om een attitude. Om het overstijgen van de eigen grenzen van de instelling. Om een andere omgang met het publiek.

Het gaat ook om methodes. Bijvoorbeeld nieuwe methodes met betrekking tot modereren.

Wat zijn de strategische uitdagingen? We staan voor de uitdaging de integrale visie te vertalen in een integraal en inclusief beleid. Een digitale convergentie vergt een convergentie in het beleid, zowel binnen het beleidsdomein CJSB als binnen de Vlaamse Regering.

De integrale visie houdt een integratie in van ICT in alle cultuurdomeinen. Het gaat om innoverende mogelijkheden, om nieuwe rollen die ontstaan. We willen niet het verhaal brengen dat de andere media, zoals het boek en het theater, zouden verdwijnen. Er ontstaan wel nieuwe verhoudingen.

Het gaat ook niet om het verhaal dat iedereen de verste uithoeken van de digitale snelweg zou moeten ontdekken. Het komt er wel op aan dat ook cultuur aansluiting moet vinden bij de kennis- en informatie-maatschappij en dat de actoren die de stap zetten dit kunnen waarmaken vanuit meer mogelijkheden en inzichten. Dit ook met het oog op meer kwaliteit.

De strategische uitdagingen zijn in de eerste plaats denkspistes, en dus geen verworven beleidsacties.

Een eerste uitdaging is de ontwikkeling van visie op alle niveaus. Het beleidsvoorbereidend traject maakt daar deel van uit. E-cultuur moet verankerd worden in het beleid vanuit de integrale visie. Visieontwikkeling kan ook verankerd worden via opdrachten aan intermediairen.

Grote en kleine spelers binnen de sectoren moeten gesensibiliseerd worden aan de hand van coaching, via de verspreiding van goede voorbeelden. Er moeten goede praktijken worden ontwikkeld.

Er moet samen kennis worden opgebouwd en gedeeld. Er bestaat een grote nood aan kennis op alle

domeinen. Een mogelijke denkpiste is de verdere uitbouw van het middenveld; de verdere uitbouw van de expertisekernen, zowel binnen als buiten Cultuur. Er moet een aantal nieuwe taken worden toegekend, omdat een aantal zaken nog niet worden opgenomen. Denken we in dat verband aan bijvoorbeeld standaarden. Mensen uit de sectoren hebben aansprekpunten nodig voor actuele informatie.

Er moet werk gemaakt worden van interdisciplinaire projecten om de kennis samen op te bouwen en te delen. Ook in personeel, opleiding en mediageletterdheid moet geïnvesteerd worden.

Een andere uitdaging is om cultuur te integreren binnen het bestaande subsidiebeleid. De mogelijkheid van de bestaande subsidies moet onderzocht worden. Er moet ook werk gemaakt worden van expertise binnen de administratie en de commissies. Het gaat ook om de mogelijkheid om een nieuw experimenteel reglement te onderzoeken. Het initiatief van de digitale pioniers in Nederland is in dit verband zeer succesvol gebleken. Met kleine injecties konden waardevolle, maatschappelijk relevante projecten worden gerealiseerd. Het gaat tevens om het realiseren van een inhaalbeweging op het vlak van zowel registratie als digitale content. Er is duidelijk nood aan aangepaste steunmaatregelen voor innovatie door cultuur.

We staan tevens voor de uitdaging een duurzaam digitaal beleid te ontwikkelen. Daartoe zou een investeringsplan moeten worden opgesteld. Er zou geïnvesteerd moeten worden in visieontwikkeling, human resources en opleiding binnen de instellingen. Ook inventarisatie via centrale catalogi is zeer belangrijk.

De dienstverleningsfuncties kunnen gecentraliseerd worden. Ook rechtenbeheer is van groot belang. Er moeten businessmodellen ontwikkeld worden.

Een andere uitdaging is om de meerwaarde van en voor de gebruiker te vergroten. Digitale content moet daarvoor beschikbaar zijn. Er zijn inspanningen nodig op het vlak van kennis over rechtenbeheer. Er moeten aangepaste licenties worden ontwikkeld. Kwaliteitscriteria zijn van groot belang, zowel op het vlak van de websites als voor wat betreft project management. Er moeten inspanningen gedaan worden voor gebruiksvriendelijke 'interfaces'. Daartoe is er nood aan diversificatie. Er moet tevens werk gemaakt worden van interactieve modules. Ook mediageletterdheid verdient in het licht van deze uitdaging de nodige aandacht.

Praktijk en beleid zouden internationaal verder moeten worden ingebed. Internationale kennis en expertise moeten beschikbaar gemaakt worden, onder meer op het vlak van onderzoek en ontwikkeling en beleidsmodellen. Ook de aanwezigheid op internationale fora en netwerken is aangewezen. Ook de participatie aan Europese subsidieprogramma's kan hier gestimuleerd worden.

Op het niveau van de Vlaamse Regering zien wij vooral de nood aan verdere samenwerking tussen de verschillende beleidsdomeinen. Bestaan er mogelijkheden om één en ander te verankeren via de beheersovereenkomst met de VRT, via de ontwikkeling van het digitale VRT-archief? Zijn er gesprekken mogelijk over bijvoorbeeld verdere afspraken en een modellering van het IBBT? Hoe kan cultuur meer als partner worden ingebracht in ontwikkelingen op het vlak van innovatie en wetenschappelijk onderzoek. En wat met de ontwikkeling van breedband? Ook kan er op het niveau van de Vlaamse Regering werk worden gemaakt van interdisciplinaire projecten tussen omroepen, onderwijs en cultuur.

II. VRAGEN VAN DE COMMISSIELEDEN, EN ANTWOORD VAN DE SPREKERS

De heer Kris Van Dijck: Het gaat om evoluties waar de spelers op het terrein nu al mee bezig zijn, los van wat de overheid doet. U pleit ervoor dat de overheid hier mee een rol in zou vervullen. Klopt deze analyse?

De heer Steven Vanackere: De samenleving is volop bezig met e-amusement, e-toerisme, e-cultuur enzovoort. De overheid moet zich hoeden voor vergissingen en waar mogelijk een aantal ontwikkelingen ten goede keren. Ik wil één aspect van de veelheid aan behandelde onderwerpen benadrukken, namelijk de culturele diversiteit. Culturele diversiteit heeft twee betekenissen, niet alleen het aan bod komen van alle verschillende gemeenschappen binnen een samenleving, maar ook de Unesco-betekenis van het woord, namelijk verhinderen dat kleine cultuurgemeenschappen overweldigd worden door grotere.

Ik heb met veel aandacht naar het concept van de 'long tail' geluisterd. E-cultuur zou ervoor kunnen zorgen dat zelfs kleine cultuurproducenten en cultuurconsumenten met elkaar in contact komen. Dat is niet altijd het geval. Google en Wikipedia bewijzen dat dominantere culturen ook, en vaak nog nadruk-

kelijker, in de e-cultuur een overwicht hebben. Het is maar de vraag of de minderheidsculturen in die wereldomspannende e-cultuur voldoende aan bod zullen kunnen komen.

De Nederlandstalige Wikipedia behandelt de onderwerpen vooral vanuit Nederlands oogpunt. Dat komt omdat de auteurs vooral uit dat land afkomstig zijn. Om te beginnen zijn de Nederlanders demografisch sterker en allicht zijn de Vlaamse deelnemers minder actief. Nog hinderlijker is de Angelsaksische culturele dominantie op internet. Over de participatie ben ik redelijk optimistisch. Gelijkaardige problemen als bij boeken zullen ook bij e-cultuur opduiken. De kansen tot participatie van bepaalde minder kansrijke groepen zijn sowieso groter bij dit medium. Interessanter dan het debat over de participatie is het debat over de culturele diversiteit.

In het laatste hoofdstuk wordt het onderwijs zijdelings behandeld. Er moet inderdaad nagekeken worden hoe dat in de eindtermen behandeld wordt, maar de overgrote meerderheid van de bevolking heeft daar geen boodschap aan want die heeft de schoolbanken al verlaten. We moeten ervoor zorgen dat ook zij kunnen omgaan met de veranderende realiteit. Dat kan een opdracht zijn van het sociaal-culturele volwassenenwerk.

De heer Bart Caron: Zijn de overheden, de steunpunten en de organisaties zelf voldoende met de materie bezig? Ik pleit niet voor of tegen een sturende overheid maar wel voor een alerte overheid, die de ontwikkelingen observeert of zelfs een observatorium opricht om een aantal ontwikkelingen te stimuleren. De kernvraag is hoe de overheid ermee omgaat.

Moet de overheid interfereren in de bandbreedte en zo ja, hoe?

Zou het een belangrijke opdracht kunnen zijn van het grote netwerk van openbare bibliotheken om de digitale kloof, bepaald door dezelfde factoren als cultuurparticipatie en de onderwijskansen, te helpen dichten? Ik heb het dan niet over initiatieven zoals digi-leen dat in het verlengde ligt van de klassieke taken van een bibliotheek.

De heer Jurgen Verstrepen: Het is niet alleen genoeg om op het internet een extensie .nl van grote internetactoren zoals google te vervangen door .be, want in vele gevallen kom je dan op Franstalige sites. Er is inderdaad een opsloppeneffect omdat Vlaanderen kleiner is in aantal en in initiatief. In vele gevallen

is er echter geen gebrek aan creatie of ideeën. Ook de servercapaciteit is geen probleem omdat er heel veel gratis uitwisselingsbestanden zijn. Op het vlak van cultuurbeleving of -creatie stellen zich geen problemen, het is alleen zaak om de cultuur tot bij de eindgebruiker, de geïnteresseerde te krijgen. Helaas is dat vechten tegen de bierkaai, want alles wat populair is en te maken heeft met e-entertainment in de brede zin van het woord, is commercieel interessant en wordt gepromoot door de sector zelf. Klopt het dat de overheid zich niet bezig moet houden met creatie en impulsen, maar wel de e-mogelijkheden moet promoten? De overheid moet het voorbeeld geven inzake technieken en praktische mogelijkheden. Zo kan er bijvoorbeeld een Vlaamse 'superportal' met een 'crosspromo' naar allerlei mogelijkheden opgericht worden. Is dat een hulp? Anders zie ik niet wat een Vlaamse overheid vermag in de grote internetwereld. Cultuur is wereldwijd toegankelijk met een muisklik, en het is maar het prille begin.

Mevrouw Debbie Esmans: Er is een onderscheid tussen het commerciële aanbod, het aanbod van particulieren en het zogenaamde gesubsidieerde aanbod. Het gros van de gesubsidieerde sectoren heeft nog geen aansluiting op de kennis- en informatiemaatschappij. Ik denk dat de overheid wel degelijk een rol kan spelen, niet om de markt te sturen maar er is alvast een taak weggelegd voor de overheid om een strategisch kader uit te werken. Ze kan ook haar rol opnemen in het kader van inhaalbewegingen, kwaliteitszorg enzovoort. De overheid mag zich niet afzijdig houden, maar moet de gesubsidieerde culturele sector helpen aansluiting te vinden bij de digitale samenleving door meer inzichten en een hogere kwaliteitszorg te bieden. Momenteel wordt er onvoldoende een gecoördineerd beleid gevoerd. Vele culturele actoren worstelen met diverse aspecten. Er zijn verschillende snelheden in de sectoren en vele organisaties stoten op een grens.

De Lege Doos van Jeugd en Stad is bijvoorbeeld een kleinschalig project met veel potentieel maar de verdere uitwerking is niet evident. Het product is immers ontwikkeld door een persoon, die ondertussen weggekocht is door de privésector. Hoewel sommige actoren het voortouw nemen, zijn veel instellingen niet mee met de idee van e-cultuur, en zetten anderen slechts hun eerste stappen. Zij stuiten op knelpunten inzake kennis, praktijkontwikkeling, schaalgrootte enzovoort.

De overheid heeft dus zeker een rol, onder meer om de ontwikkeling van kwaliteit te stimuleren en een aantal steunmaatregelen uit te werken. Op het vlak

van infrastructuur, digitale content enzovoort moet Vlaanderen een niet te onderschatten achterstand wegwerken.

De heer Dirk De Wit: Technologie is een containerbegrip. In cultuur is er dikwijls maatwerk nodig, zowel in de omgang met databases en interfaces als in de manier waarop gebruikers ermee omgaan. Het heeft te maken met specifieke kennis. Dat geldt ook in de cultuursector waar technici van de KVS over heel andere kennis beschikken dan die van een evenementenbureau. Hoe zal dat maatwerk geleverd worden? Daarvoor is personeel nodig, maar vooral kennis. Het komt erop aan te beslissen of elke organisatie zelf op zoek gaat of er getracht wordt kennis te delen. Initiatieven van de overheid om kennisopbouw te coördineren zijn nodig. Er zijn interessante gesubsidieerde projecten, ook in het buitenland, om dat soort kennis op te bouwen en te implementeren in de organisatie. Die proefprojecten moeten leiden tot een andere werking op lange termijn.

Een tweede aspect is de infrastructuur. Als je begint te 'streamen' of uit te zenden, is het fantastisch als je veel bezoekers krijgt, maar hoe meer interesse, hoe meer kosten. De openbare omroep, wetenschappers, universiteiten, cultuur hebben behoefte aan breedte. De vraag is of de overheid de mogelijkheden van publiek-private samenwerking kan onderzoeken voor deze publieke sectoren.

Mevrouw Debbie Esmans: Dat sluit trouwens ook aan bij de opmerkingen over breedband. Nederland heeft bijvoorbeeld in publieke infrastructuur voorzien voor culturele toepassingen, het Gigaport-project is daar een voorbeeld van. Op het Belgische Belnet zijn hoofdzakelijk federale instellingen aangesloten. Het komt erop aan ook cultuur te betrekken bij Vlaamse overheidsprojecten dienaangaande. We hopen binnenkort een onderzoek te kunnen laten uitvoeren om de modellen voor de voorziening van breedbandinfrastructuur in kaart te brengen. In welke mate is er bijvoorbeeld aansluiting mogelijk van de culturele sectoren bij de ICT-projecten van het digitale actieplan Vlaanderen? De vraag die zich stelt is of de overheidsrol in de wegeninfrastructuur ook geldt voor de virtuele infrastructuur die alsmaar belangrijker wordt voor heel wat burgers.

Het sociaalcultureel werk en de bibliotheken spelen inderdaad een rol in de mediageletterdheid. Dat blijkt ook uit het materiaal verzameld voor het beleidsvoorbereidende document. Daarin gaan we in op welke

nieuwe rollen de sectoren die traditioneel bemiddelen tussen het publiek en het aanbod moeten vervullen. Ze hebben onder meer een functie als 'gatekeeper'. Zij vervullen een rol in het toeleiden naar betrouwbare en kwaliteitsvolle informatie en zij kunnen helpen de burger wegwijs te maken in de 'overload' aan informatie enzovoort. Daarnaast nemen zij ook een taak op in het kader van het levenslang en levensbreed leren.

De heer Dirk De Wit: Cultuurcreatie gebeurt niet vanzelf. Kunstenaars werken in verschillende disciplines ook met nieuwe media en technologie. Ze hebben behoefte aan subsidies. Het Vlaams Audiovisueel Fonds heeft sinds vorig jaar toch heel wat grote, nieuwe mediaprojecten gesteund, die zonder die steun niet zouden overleven. Ik denk aan het project 'Implant' van 'Workspace Unlimited', een coproductie met de Vooruit, om een grote driedimensionale omgeving te ontwikkelen. Voorts zijn er 'The Endless Forest' en een project van Eric Joris die in een theateromgeving met aspecten als virtueel en interactief werkt.

De digitale technieken moeten op maat van de kunstenaar ontwikkeld worden en daarvoor zijn subsidies nodig. Dat betekent echter niet dat er geen mogelijkheden zijn om samen te werken met universiteiten en zelfs bedrijven. Kunstenaars kunnen echter niet helemaal aan bedrijven overgelaten worden. Het is de taak van de overheid om na te gaan welke samenwerkingsmodellen mogelijk zijn zodat de kunstenaar niet overdonderd wordt door het bedrijf of alleen maar gebruikt wordt als promotor van de technologie. Dergelijke modellen bestaan wel in het buitenland. Het bedrijfsleven beschikt over heel wat kennis en is in staat om extra te financieren, maar dat vergt een specifiek model.

Mevrouw Debbie Esmans: Culturele diversiteit in de zin van participatie van kleinere cultuurgemeenschappen aan de grote digitale wereld heeft te maken met meerdere facetten, onder meer met het streven naar een groter aandeel van cultureel digitaal aanbod uit Vlaanderen. Daarvoor zijn er steunmaatregelen nodig. Nederland, maar ook andere landen, hebben digitaliseringprogramma's ontwikkeld om te bepalen welk soort erfgoed op welke manier digitaal ontsloten wordt. Aan 'Het geheugen van Nederland' worden ettelijke miljoenen euro besteed.

Ook Europa speelt op dergelijke ontwikkelingen in onder meer via het eContentplusprogramma door

onder meer te focussen op aspecten als meertaligheid en multiculturaliteit. Ook Europa wil de cultuurgemeenschappen een plaats geven in het mondiale internet. Momenteel kan Vlaanderen moeilijk beantwoorden aan de eisen van die programma's. Dat heeft te maken met schaalgrootte van organisaties, kennis over het programma enzovoort.

De voorzitter: Ik dank de sprekers voor hun interessante bijdrage aan deze gedachtewisseling.

De verslaggever,

De voorzitter,

Steven VANACKERE Dany VANDENBOSSCHE
